

АНОТАЦІЯ

TIMOTHY SNYDER. CZERWONY KSIĄŻĘ.

Warszawa: Świat Książki, 2010, 365 s.

Книжка американського історика з Єльського університету є біографією ерцгерцога Вільгельма (1895–1948), постаті наразі призабутої. Вільгельм був сином ерцгерцога Кароля Стефана з династії Габсбургів. Під час Першої світової війни Вільгельм взяв ім'я «Василь Вишиваний» і присвятив себе справі здобуття незалежності України (в союзі з Австро-Угорщиною). Був претендентом на український трон. Народжений австрійцем (чи радше Габсбургом), був поляком за вихованням, а українцем з вибору. Батько виховував Вільгельма, як і його братів, потенційним майбутнім королем Польщі, але юний ерцгерцог запалав щирою любов'ю до України і залишився їй вірним до кінця життя. Не діставши влади в Україні, емігрував до Парижа, де здобув славу гуляки і скандаліста, згодом став фашистом, а у часи Другої світової війни і пізніше шпигував проти III Речі Посполитої та СРСР. Зречений батьком, позбавлений австрійського громадянства, врешті Вільгельм потрапив під нагляд радянських спецслужб. Помер у в'язниці НКВД.

Книжка Снайдера, крім суто історичних фактів, відтворює тогочасне суспільне й побутове тло. Вона повна анекдотів, екскурсів, навіть пліток і припущень. Вільгельм попросив про командування караулом уполку, який складався здебільшого з українців. Під уніформу вдягнув українську вишиванку, говорив українською, роздавав людям синьо-жовті нарукавні пов'язки і просив солдатів, щоб іменували його Василем. Саме тоді поляки назвали його «червоним князем», оскільки українці були найбільшим прошарком суспільства і його підтримка асоціювалася з соціалістичними ідеями. А коли в українській

сорочці він привітав митрополита Шептицького на львівському вокзалі, українці назвали його Василем Вишиваним. Саме він очолив Український легіон, який незабаром перейменовано на Українських січових стрільців. Популярність Вільгельма серед українців почала лякати німецького союзника Габсбургів – передусім тому, що він безпосередньо загрожував пануванню гетьмана Скоропадського, а плітки про коронацію Василя Вишиваного з'являлися дедалі частіше.

Для молодого Габсбурга українська справа виявилася чимось значно більшим за самі амбіції стати спадкоємцем цісарського трону. Він емоційно пов'язався з людьми, історією та культурою тієї землі. Його метою була будова української нації: «Є тільки дві можливості: або противникові вдасться мене звідси викинути і він буде русифікувати, або мені вдасться тут залишитися і я буду українізувати».

Після компрометації і з вироком ув'язнення якийсь час залишався на узбіччі великої політики. Найгірше, однак, для нього було те, що він утратив зв'язок з українським націоналістичним рухом. Певний час Вільгельм бачив у фашизмі шанс для реалізації своїх планів. Однак ця ідеологія не вписувалася у Вільгельмове розуміння нації і держави. Пізніше «червоний князь» займався підпільною діяльністю. Йому вдалося відновити зв'язки з українцями. Почав знову підтримувати ідею самостійної України і жодним чином не погоджувався на її майбутнє в Радянському Союзі. Проте повоєнна Австрія не була цілком незалежною державою. Поділена на окупаційні зони, вона стала тереном для операцій Червоної армії, якій вдалося арештувати прибічників Вільгельма. Радянські солдати 1947 р. на віденській вулиці схопили і його самого, посадили в літак і привезли до СРСР. Допитуваний жадливим чином, він помер у в'язничній лікарні.

На обкладинку книжки поміщено цитату з Нормана Дейвіса: «Тімоті Снайдер довів, що вміє розповісти добру історію – яскраво й захопливо». Ми можемо ще додати – глибоко й зворушливо...